

पञ्चदशः पाठः

लालनगीतम्

उदिते सूर्ये धरणी विहसति ।

पक्षी कूजति कमलं विकसति ॥1॥

नदति मन्दिरे उच्चैर्ढक्का ।

सरितः सलिले सेलति नौका ॥2॥

पुष्पे पुष्पे नानारङ्गाः ।

तेषु डयन्ते चित्रपतङ्गाः ॥3॥

वृक्षे वृक्षे नूतनपत्रम् ।

विविधैर्वर्णैर्विभाति चित्रम् ॥4॥

धेनुः प्रातर्यच्छति दुग्धम् ।

शुद्धं स्वच्छं मधुरं स्निग्धम् ॥5॥

गहने विपिने व्याघ्रो गर्जति ।

उच्चैस्तत्र च सिंहः नर्दति ॥6॥

हरिणोऽयं खादति नवघासम् ।

सर्वत्र च पश्यति सविलासम् ॥7॥

उष्ट्रः तुङ्गः मन्दं गच्छति ।

पृष्ठे प्रचुरं भारं निवहति ॥8॥

घोटकराजः क्षिप्रं धावति ।

धावनसमये किमपि न खादति ॥9॥

पश्यत भल्लुकमिमं करालम् ।

नृत्यति थथथै कुरु करतालम् ॥10॥

-सम्पदानन्दमिश्रः

शब्दार्थः

उदिते	-	उगने पर, निकलने पर	on the rise
नदति	-	आवाज/ध्वनि करता है	rings
उच्चैः	-	ऊँची आवाज में, जोर से	loudly
ढक्का	-	नगाड़ा	drum
सेलति	-	डगमगाती है, हिलती डुलती है	shakes
डयन्ते	-	उड़ते हैं	fly
चित्रपतङ्गाः	-	तितलियाँ	butterflies
वर्णैः	-	रंगों से	with colours
विभाति	-	सुशोभित होता है	shines
स्निग्धम्	-	मुलायम, चिकना	soft
गहने	-	घने	dense
विपिने	-	जंगल में	in forest
नर्दति	-	दहाड़ता है	roars
तुङ्गः	-	ऊँचा	lofty, high
निवहति	-	ढोता है	carries
क्षिप्रम्	-	जल्दी से, तेजी से	swiftly
भल्लुकः	-	भालू	bear
करालम्	-	भयानक	ferocious
करतालम्	-	ताली	clapping

1. गीतम् सस्वरं गायत।

2. एकपदेन उत्तरत-

(क) का विहसति?

(ख) किम् विकसति?

(ग) व्याघ्रः कुत्र गर्जति?

(घ) हरिणः किं खादति?

(ङ) मन्दं कः गच्छति?

3. रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत-

(क) सलिले नौका सेलति।

(ख) पुष्पेषु चित्रपतङ्गाः डयन्ते।

(ग) उष्ट्रः पृष्ठे भारं वहति।

(घ) धावनसमये अश्वः किमपि न खादति।

(ङ) सूर्ये उदिते धरणी विहसति।

4. मञ्जूषातः समानार्थकपदानि चित्वा लिखत-

पृथिवी	देवालये	जले	वने	मृगः	भयङ्करम्
--------	---------	-----	-----	------	----------

धरणी		विपिने	
करालम्		हरिणः	
सलिले		मन्दिरे	

5. विलोमपदानि मेलयत-

मन्दम्	नूतनम्
नीचैः	स्निग्धम्
कठोरः	पर्याप्तम्
पुरातनम्	उच्चैः
अपर्याप्तम्	क्षिप्रम्

6. उचितकथनानां समक्षम् 'आम्' अनुचितकथनानां समक्षं 'न' इति लिखत-

(क) धावनसमये अश्वः खादति।	
(ख) उष्ट्रः पृष्ठे भारं न वहति।	
(ग) सिंहः नीचैः क्रोशति।	
(घ) पुष्पेषु चित्रपतङ्गाः डयन्ते।	
(ङ) वने व्याघ्रः गर्जति।	
(च) हरिणः नवघासम् न खादति।	

7. अधोलिखितानि पदानि निर्देशानुसारं परिवर्तयत-

यथा- चित्रपतङ्गः	(प्रथमा-बहुवचने)	-	चित्रपतङ्गाः
भल्लुकः	(तृतीया-एकवचने)	-	
उष्ट्रः	(पञ्चमी-द्विवचने)	-	
हरिणः	(सप्तमी-बहुवचने)	-	
व्याघ्रः	(द्वितीया-एकवचने)	-	
घोटकराजः	(सम्बोधन-एकवचने)	-	

रुचिरा - द्वितीयो भागः

8. चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषातः पदानि च प्रयुज्य वाक्यानि रचयत-

खगाः
डयन्ते

विकसन्ति
सूर्यः

कमलानि
चित्रपतङ्गाः

उदेति
कूजन्ति

क्रीडन्ति
बालाः

.....

.....

.....

.....

.....